

պործին
նր կը-
ր կըր-
դարկա

ն.

7

և ամ
և Կի-

Մանու-
սեւ Լ
20%
պոլիմ

3

2

1

2

1

2

1

2

1

2

1

2

1

2

1

2

1

2

1

2

1

2

ՆՈՐ-ԴԱՐ

Տպարարութեան հասցէն Тифлисс. Редакция „Норъ-Даръ“
Կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“.
Խմբագրութեան հասցէն Երեւան օր (բացի տօն օրերէն) ժամը 9-ից
մինչև 2-ը: Յայտարարութիւններն ընդունուած են ամէն լիցիւնստով
Յայտարարութիւններն ընդունուած են 24 րեկտմաներ համար կրկնապատիկ

ԲՈՂԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Քրոնիկոն.— Լուրեր:
Հոգեւոր աշխարհից, ՎՄ Համալսարանի
տեսակը քաղաքում:
Հայոց խառնուրդ Բազում.— Կամակիւ-
ղարդ տիկինն:
Խմբագրութեան կողմից:
Թղթակցութիւններ.— Զու-
րաւ Լայպցիգի Գարբի:
Քաղաքական.— Բիւրքիւն և Յու-
նաստան: Գրեմէ: Բիւրքիւն: Սերբիա:
Հեռագիրներ:
Տեղեկատուութիւն:
Յայտարարութիւններ:

ՔՐՈՆԻԿՈՆ

Սուլթանը Օրմանեան պատերազմին
շնորհած վերջին ունկնդրութեան մա-
մանակ, «Daily Chronicle»-ի թղթակցի
տեսիւնով, իւր զգոհութիւնն է յայտնել
նրան այն առթիւ, որ նա օտարերկրացի-
ներէն թոյլ է տալիս իրենց հոգա-
ցողութեան տակ առնելու հայ որբերին:
Սուլթանն ընդ նմին ասել է, որ եթէ
հայերն իրենք չեն կարող խնամել ի-
րենց որբերին, այն ժամանակ ինքը,
այսինքն սուլթանը, իրեն հայ իւր պե-
տութեան մէջ գտնուած բոլոր որբերի,
կրկնապատիկ, որ մահաբազաններն
իրենց սողմածութեամբ (?) խնամեն(?)
այդ թշուառներին:
Հայ լրագրողներն արգելուած է տրքա-
բառը գործածել և հրամայուած է, որ
զրա տեղ գրեն լուսնակապան երեխա-
ները:

Բուրք իշխանութիւնը օտարերկրացի-
ներին թոյլ չի տալիս որբանոցներ
հիմնել հայ որբերի համար: «Daily
Chronicle»-ի տեսիւնով, մի գուրդեքացի
պատուիր, որ զննեցել էր խնամելու
որբերին, թոյլ չեն տուել, որ Սըլվադից
այն կողմը գնայ և հետագային են Թիւր-
քիայի սահմաններէն:

«Daily Chronicle»-ի Գ. Գոլի թղթ
թակցի տեսիւնով, Բիւրքիւնում հայերին
չեն թոյլ տալիս մի քաղաքից միւսն
անցնել, թոյլ չեն տալիս նմանապէս ոչ
Բիւրքիւն մտնել և ոչ Բիւրքիւնից հե-
ռանալ: Նրանց, որոնք փախել են
նիզիստի և որոնք, այնտեղ գործ չգտ-
նելով վերադառնում են Բիւրքիւն,
յետ են ուղարկուած նիզիստ: Գ. Գոլ-
իին մօտիկ քաղաքներում մանր առե-
ւորով պարագայ հայերին թոյլ չի տրու-
ած մտնել մայրաքաղաք Երեւանը գնելու:
Ոնցեւաւ տարի այդ գործը կարողանում
էին կատարել նրանց կանայք, բայց
այժմ մինչև անգամ կանայք էլ թոյլ չի
տրուած Գ. Գոլի գնալ:

Վաղը, հոկտեմբերի 29-ին, նորին
մեծութիւնն պարսից շահի ծննդեան
օրը Թիֆլիսի պարսից ընդհանուր հիւ-
պատան մօտ ընդունելութիւն կայ-
նիւպատի կարգադրութեամբ Թիֆ-
լիսում ապրող բոլոր պարսկահպատակ-
ների տները վաղը երեկոյան լուսա-
վառուած պիտի լինին:

Թիֆլիսում գտնուած հայ գաղթա-
կանների համար Հաւաքարում մի ա-
ռանձին բնակարան է վարձուած: Գաղ-

թականներն իրաջ հսկողութիւն և հո-
գացողութիւն ունենալու գործը սո-
ժամանակ յանձնուած է ունեւա-
պետ Լ. Գ. Մասիսիկին:

Մեր հաւաքած անգլիկութիւններից
երկուսն է, որ Մանգլիսի մօտ այս օրերս
սպանուած աւազակը Հալալ-բէկը չէ,
ինչպէս կարծում էին, այլ մի ուրիշ
նշանաւոր աւազակապետ նամազ անու-
նով—գարաբազարից:

Ստաւրպոլի նահանգական վարչու-
թեան որոշմամբ այդ նահանգում գրե-
նուած գերմանական գաղութների գեր-
մանական անունները փոխուած են
և ուսերէն անուններ են դրուած:
այսպէս Մարտինսֆելդ գաղութը ա-
նունուած է Մարտինովկա, Ռէթելը—
Իւաչենկովկա, Փրիզլիսֆելդը—Ջոն-
տարեովկա և Իօհաննեսգործը—Մոլո-
նայա:

Հոկտեմբերի 26-ին երկրորդան Թիֆ-
լիսի քաղաքային վարչութեան մէջ ի-
րաւասունների առաջին մասնաւոր խոր-
հրդակցութիւնը տեղի ունեցաւ Թիֆլի-
սում բազմաբնակեան զարդոյ (պոլի-
տեխնիկում) բանալու մասին:

Սո օրերս Թիֆլիս ժամանեց կառա-
վարի սենատի օրերպրոկուրորի օգնա-
կան իսկական գաղտնի խորհրդական
Վ. Կ. Վիլենսկին:

Հոկտեմբերի 24-ին Թիֆլիսի քաղա-
քային վարչութիւնը ձիաբարձ երկաթու-
ղու բիզնիսական ընկերութեան վարչու-
թեանը պաշտօնապէս հաղորդեց, որ
քաղաքը վճակ է գնել երկաթուղին:

Վերջին ժամանակ Գեղարշի նահան-
գից Թիֆլիս են եկել մօտ 50—60 աւու-
զաղթականներ կանայքով և երեխանե-
րով: Նրանց գրութիւնը ողբալի է,
փողոցներում նրանք մուրացկանութիւն
են անում:

Հոկտեմբերի 20-ին Գ. Գոլում խիստ
զօրեղ երկրաշարժ է տեղի ունեցել,
բայց տեղ է մի երկու րոպէ է ոչ ոք
չէ վնասուել:

Խմբագրութիւնն ստացաւ մեր պատ-
կանի զրամատուրդ Գարբիէլ Սու-
րուկեանցի «Ամուսիններ» կովկասի
աուսերէն թարգմանութիւնը, որ արել
է ինքը հեղինակը: Գրքը տպուած է
Թիֆլիսում սոյն 1897 թ. Նոյնպիսի
մարտի տպագրութեամբ, ինչպէս և
հայերէնը, և գինը անկի է գնացել—75
կոպէկ:

Իւրոպայի և Ամերիկայի գլխաւոր քա-
ղաքներն անառականացներին հարկաւոր
չափով կանաչ մատակարարելու, ինչ-
պէս և ասիական քաղաքներում այդ
կողմից եղած պահանջին զոհացում
տալու համար, գոյութիւն ունի միջազ-
գային մի կանոնաւոր կազմակերպու-
թիւն: Այդ «Կենդանի ապրանքի»
առեւտրով պարագայներն իրենց գրա-
տենականներն ունեն գլխաւոր կեդրոն-
ներում և յատուկ գործակալներ են
պահում, որոնք չըբում են երկաթուղի-
ներով և նաւերով զօհեր են որում
առհասարակ պարագաներ որոնող աղջ-

կանց մէջ: Այդ զգուշիւ արհեստն ար-
դէն այնպիսի մուր հիմքեր է բռնել և
այնպիսի մի հաստատ կազմակերպու-
թիւն ունի, որ նրա գէթ կուռելը հեշտ
բան չէ: Զուիցեքիայում մինչև անգամ
այդ նպատակով մի ընկերութիւն է
կազմուել և երկաթուղիների բոլոր
կայարաններում յայտարարութիւններ
են կախուած, որոնցով յիշեալ ընկերու-
թիւնը խորհուրդ է տալիս խոյս տալ
այդ գործակալների ծառայութիւններից
և առհասարակ նրանց հետ օրէն յարա-
բերութիւն ունենալուց: Բայց փորձն
արդէն ցոյց է տուել, որ այդ յանցաւոր
արհեստի գէթ կուռել կարելի է միմիայն
միջազգային ֆանքցիոնը, որովհետև նա
ինքը միջազգային բնաւորութիւն ունի:
Այդ նպատակով, ինչպէս հաղորդում
է առաջ իրաւաբանական լրագրից,
ժողովրդ է կազմուել կառավարչական
պատգամաւորների մի միջազգային
համագումար ժողով հրաւիրելու, որը
միջազգային ընդհանուր միջոցներ մշ-
կէր, եթէ ոչ բոլորովին ոչնչացնելու,
զոհէ սահմանափակելու այդ անբա-
րոյական արհեստի ծաւալը:

Միւր քան հաղորդում մեզ Իմերէթի
2-րդ գիւղից, որ մեզ ահաւատալի է
երեւում:
«Անցեալները այստեղ եկան Թիֆլիսից»
մի գոյգ, որոնք պատկեց տեղւոյս հայ
գաղութի ծխաւոր քահանայ: Այդ
գոյգը միմեանց խիստ մօտիկ ազգա-
կաններ են: Մէկի հայրը միւսի մօր
եղբայրն է: Դրանք այստեղ յայտնեցին,
որ պատկուելու թոյլտուութիւն ունեն
բարձր հոգեւոր իշխանութիւնից:
Եթէ այդպէս է, էլ ինչ հարկ կար
Թիֆլիսից այս կորած տեղը գալու:
Տեղւոյն քահանային խմբագրութիւնն
իրեն պարտաճանաչ և Հայաստանեայց
եկեղեցու օրէնքներին հաւատարմ
պատուար է ճանաչել: այնպէս որ եթէ
պատկը կատարուել է, պէտք է ընդու-
նենք, որ հոգեւոր իշխանութեան թոյլ-
տուութեամբ է եղել, երեկ ոչ օրինակ
այլոց:

ՄԵԶ ԳՐՈՒՄ ԵՆ
ՂՈՐԴՈՐԾԻՑ.— Բաղադրուած նոր բացու-
թի գիւղատնտեսական դպրոցի շինու-
թիւնը համարեա վերջացած է, և նո-
յեմբ. 1-ին պատրաստ պէտքէ յանձնուի
ըստ պատկանելոյ: Գործին տեղեկ
մարդիկ հաւատացնում են, որ այդ դըպ-
րոցը 2-րդ կարգի է, որ յունուարից այն-
տեղ դաստաւութիւնը կըսկսուի և որ
նուազագոյն թիւը բազկացած կը լինի
եօթի հոգուց, որոնցից երեքը միայն
զուտ գործնական պարագմանց համար:
Այժմ գրանք լոկ յոյսեր են և մեր
ցանկութիւնն է մօտիկ ապագայում ի-
րականացած տեսնել ժողովրդի այդ
յոյսերը:

ՀՈԳԵՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀՈՑ
IV
ՀՄՍՁՈՐՍԵՐՈՐԻ ՏՄՐԻ ԵՐԵՎԱՆԻ
(Վ. Ե. Ե.)
Մի շարքից յետոյ, կիրակի միեւնոյն
խօսակիցներն էին սովորական զրուցա-
նայ:

— Ինչ է խաբեց, թէ վրաբեր տէր-
տէր պիտի օխնուի:
— Դու, կամենում ես, որ օտարապա-
ռները, իսկ տէր Մակարը դուրս
գնայ:
— Ոչ:
— Հապա ինչու էիր ստորադրում:

տեղը պատահելով իրար, միեւնոյն նիւ-
թի մասին սկսեցին խօսել:
— Երկուսի համախօսականն էլ կոն-
սիստոր է մտիլ, տեսնենք ինչ հետեանք
կուռենայ գործը,— ասացին:
— Ինչ ես ասում, կոնսիստորն արդէն
չապով տէր Մակարին հաստատել
է հոգեւոր հովիւ և Յովհաննէս եկեղե-
ցում:
— Ճշմարտ:
— Այո, այո:
— Բայց զբաղեց չեն բաւականացիլ:
— Հապա:
— Տէր Մակարի բողոքի համաձայն
կոնսիստորը քննութիւն է նշանակել,
որ ցոյց տան, թէ օտարապառի համա-
խօսականը կեղծ է:
— Օհ՛՛՛. Աստուած յաջողութիւն տալ:
— Երեկ տէր Մակարի աղօթքը տեղ
է հասել, երեկ կաջողուի նրան, պարծե-
նում էր առաւօտը:
— Երեկոյան տէր Մակարը միքանի
ծխականների հետ խօսում էր. որ...
— Յաջողութիւնը նա կըտանի, որի
կողմը հակուի իշխանութիւնը, գործի
ընթացքին երևում է, որ երկու հա-
կաւորաբաններն են միեւնոյն միջոցներն
են գործ գրել ու միեւնոյն սովորական
եղանակով են ժողովել ստորադրու-
թիւնները:

Այդպէս խօսակիցները շարունակում
էին իրենց դիտողութիւններն, իսկ ու
Յովհաննէս եկեղեցում սկսուել էր քնու-
թիւնը:
— Տէր Միքայիլ հայր,— հարցնում է
քննիչը,— սարկաւազի այս համախօսա-
կանի գլխին ինչպէս էր ստորադրել և
նրան միաբանակից ձեռնադրելու հա-
մաձայնութիւն տուել, քանի որ վեց
ամսից առաջ դուք մի յայտարարու-
թիւնով նկարագրելով սարկաւազին
իրեն մի անպէտք պաշտօնեայ, իրեք...
խնդրում էր կոնսիստորին հեռացնել
այս եկեղեցուց (քննութիւնը կատարու-
ել է եկեղեցում):
— Ճշմարտ է, այդպիսի յայտարա-
րութիւն տուել եմ, բայց առ,— ցոյց
տալով սարկաւազին,— ուղղուել, համա-
տացել է,— պատասխանեց աւագ քա-
հանայ:
— Հապա,— ասաց և արձանագրեց
քննիչ հայրը և դառնալով ծխականնե-
րից մէկին ու միւսին, հարցուփորձ
արաւ:
— Գործն, դուք ինչու ձեռք սեփական
ձեռով ստորադրել էք սարկաւազի հա-
մախօսականին, քանի որ այժմ ասում
էք, տէր Մակարին էր ուղում:
— Ինքը վրէժ չէր, ինքն էլ չիմացայ,
թէ ինչպէս ստորադրեցի:
— Դու, պարոն, ինչ կտես:
— Ես էլ հարեւած էի:
— Դու:
— Ես էլ էի հարեւած:
— Ինչ էլ սարկաւազը յայտնեց, թէ
տէր Միքայիլ ուղարկեց ու ասեց ստո-
րադրել, էս թղթին, նա էլ վեր կալայ
ու հա ստորադրեցի:
— Դու:
— Ինչ էլ խաբեց, թէ վրաբեր տէր-
տէր պիտի օխնուի:
— Դու, կամենում ես, որ օտարապա-
ռները, իսկ տէր Մակարը դուրս
գնայ:
— Ոչ:
— Հապա ինչու էիր ստորադրում:

— Տէրտէր (տէր Միքայիլ) խաթիր եմ
ստորադրել:
— Դու ինչու ես ստորադրել:
— Ճամփին գնում էի, բերեց, թէ
ստորադրել, ես էլ ստորադրեցի:
— Դու ինչու չես ուղում, որ սար-
կաւազը ձեռնադրուի:
— Ես էլ յետոյ իմացայ, որ թույլ թը
ձեռնադրութեան համար է:
— Ինչու չէիր կարգում:
— Ժամանակ չունէի, բան էի շինում
գուքանում:
Այդ բոլորն արձանագրելով հայր
քննիչը, շարունակեց «ստորադրողների
ազգանունները տալ, բայց խիստ մա-
լալու այն էր, որ քննութեան ներքայ
եղողները յանկարծ գարմացած մնացին
մի բանից: Երբ հայր քննիչը կարգաց
ստորադրած երկու անձի ազգանուն,
երևաց, որ նրանք համախօսականը
կազմելու արձագրութիւնից և նոյն
իսկ հայր Միքայիլ աւագութեան խն-
դրեց էլ առաջ են մեռել ու թողուել
Միջին գերեզմանատանը »:

— Վա՛հ, հէր օխնածներ, քուչքումն
էլ մարդ չգտա՞ր, որ մեռելներին յա-
րութիւն չտայր,— բացականչեցին ու-
մանը և դրանով էլ վերջացաւ այն ան-
գամի քննութիւնը:
Քննութիւնը կատարուելուց յետոյ
համբարը վերադարձաւ խմբուած խօսա-
կիցներին հասաւ, որոնք զրանն սպա-
նում էին:
— Միթէ այդպիսի խառնապատկութիւն-
ներ տեղի ունեցան,— Ե. Յովհաննէս
եկեղեցուց պարսկեղ մի ծխականի
հարցին նրանք և նորից սկսեցին
առանց հրացանի և վառօդի յարձա-
կումներ գործել:
— Բայց ասացեք խնդրեմ այդ գոր-
ծում ո՞վ է մեղաւորը, սարկաւազը, թէ
տէր Մակարը,— հարցրեց մի կրթուած
բերտաւարդ:
— Ոչ քահանան և ոչ էլ սարկաւազը:
— Տարօրինակ բան ես ասում, պարոն,
ինչպէս թէ երկուսից և ոչ մէկը:
— Սպասիր բացատրեմ այս բոլորիս:
— Ապա:
— Առած է. «Մի քանի մի աշխարհ և
տեսնեմ մարդիկ քոտ են, դու էլ մի
ձեռք աշքիղ գիր», հիմի դրանք էլ տես-
նելով, որ մեր հոգեւոր ընտելութեան
բուն սկզբունքը խախտուել ու հոգեւոր
իշխանութիւնն էլ անուշադիր է թողել
այն, որ փոխանակ քահանայ ուղղ ժո-
ղովրդին եկեղեցի հրաւիրելու, հաւակա-
նելու նրանց քահանայի պաշտօնի ծան-
րութիւնն ու վիճակը, ապա կա-
նոնադրութիւնն առաջները գնելով իւր
ներկայացուցչի նախագահութեամբ ըն-
տրութիւն կայացնելու, ընտրուածներից
վատին, անուսին մերժելու, ուսուսին,
հաւակացողին ընտրեալ համարելու, ինչ
ինքն իշխանութիւնն է թոյլ տալիս ա-
մեն տեսակ մարդու մարդ չդառնալուց
յետոյ, թույլ թը առնելով զանազան ու-
ղղմելի միջոցներով փողոցից փողոց,
տնից տուն, խանութից խանութ ըն-
կնելով ստորադրութիւններ մուրալ: Էլ
ինչպէս մեղադրեց անողներին: Օրի-
նակ, կոնսիստորը պէտքէ ընդունէր վե-
րոյիշեալ համախօսականը, քանի որ
օրինաւոր ժողովով չէր կազմուած, քեզ
եմ հարցնում:
— Իհարկէ ոչ:

Ինչեւ թողող քահանաներից մինն էլ
ինքը հայր Միքայիլը կրկնեւ իրեն նոյն եկե-
ղեցաւ միմե:

Ինչեւ թողող քահանաներից մինն էլ
ինքը հայր Միքայիլը կրկնեւ իրեն նոյն եկե-
ղեցաւ միմե:

ապարանքը եռանդադրին կենցնչելու
և խանդավառ ծափահարութիւններու
միջէն:

Ուր-նետ:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Թ Ի Դ Բ Ե Ս Ե Յ Ո Ւ Ն Ա Ս Տ Ա Ն

9. Պօլսից «Tempto»-ին գրում են, թէ
մի իրադէ է հրատարակուել, որով Ա-
թէնքի, Պիլէի և Պատրասի, նմանապէս
և Գորֆու, Սիրիում և Նեղրեպոնտ
կղզիների թուրք հիպատոսների թոյլ
է արուստ վերադառնալ իրենց պաշտո-
նավայրերը: Աթէնքի օսմանեան դե-
պարն Աթէնք կրկերադառնալ հաշտու-
թեան պայմանագիրը ստորագրուելուց
յիտալ միայն:

— Թուրք լրագործները պնդում են, որ
10 միլիոն Ֆրանկ վարձատրութիւն
արուի մասնաւոր անձերին պատերազմի
ժամանակ կրած վնասների համար,
Նրանք առաջարկում են նոյնպէս հաշ-
տութեան պայմանագրի մէջ Թիւրքի-
այում ապաւոր յոյններին վերաբերեալ
պայմանագրերի մասին մի յօդուած մը-
ցնել: Սակայն յոյն պատուիրակները
պնդում են, որ աւելի հանգամանօրէն
խմբագրուի այդ յօդուածը, բայց հաշ-
տութեան նախնական պայմանագրով
համահունձած սկզբունքի մասին ոչ մի
տարաձայնութիւն առայժմ չէ կոչուծ:

— Աթէնքից հաղորդում են, որ թե-
սալիացի փախստականներին իրենց
հայրենիքը վերագործնող յանձնաժո-
ղովը անգիւլութիւն է ստացել, որ փա-
խստականներին արգելուած է վերագառ-
նալ Տուրնաուսի, Բարսալի, Վելստի-
սոյի և Դոմոնկոյի վրայով, որովհետեւ
այդ բոլոր տեղերը պատերազմական
կեղծողներն են համարուած: Երկուսն
Լարիսսան է, որ ազատ է թողնուած:

— Բեսալիայում քանուած թուրք զօր-
քերի համար հաղուստեղէն, վրաններ և
կենսական մթերք է ուղարկուած:

— Յունաց կառավարութիւնը մի քան-
նիչ յանձնաժողով է նշանակել ծովա-
կայ Կաթարիսի նախագահութեամբ,
պատերազմի ժամանակ նաւատորմի
ցոյց տուած վարժուներ քննելու համար:

— Բեսալիայի փախստականների վե-
րագործի խնդիրը վճուած է այն
մտքով, որ նախ պիտի վերագառնան
գիւղերի բնակիչները և ապա քաղաք-
ներինը:

— Վերջին տեղեկութիւններէք երե-
ւում է, որ մի քանի հարիւր Թեսալիա-
ցիներ արդէն վերագործել են հայրենիք
Յունաստանի և Թիւրքիայի միջև հեռա-
գրական հաղորդակցութիւնն արդէն
վերականգնած է:

Թ Ի Դ Բ Ե Ս

Սուլթանի մի նոր իրադէով հրա-
մայրուած է առանձին ուշադրութեամբ
վերաբերուել ղուլանի դատաւանդու-
թեանը թրքական դատաւանդի մեղքե-
սնչներում (դպրոցներում): Իբրեւ ուսման
առաջակալ ղուլանի վարդապետութեան
մեծ նշանակութիւն է տրուած: Թրքա-
կան լրագրերն այդ մասին իրենց
դիտարկութիւններն անելով առում են
թէ պատմութիւնից արդէն երեւում է,
որ ղուլանի ուսումը մահմեդականներին
գերազանց գրութեան է հասնում միւս
ազգերի վերաբերութեամբ:

Այդպիսով ղուլանը ոչ միայն իբրեւ
կրօնի վարդապետութեան նշանակու-
թիւն ունի մահմեդականների համար,
այլ պիտի ծառայէ իբրեւ զօրաւոր մի-
ջոց քաղաքական գերիշխանութեանը
հասնելու, հետեւաբար և քրիստոնեայ
ժողովուրդներ մահմեդականութեանը
ստորագրելու համար:

Типогр. А.О.Мелик-Шахнаزاریанца, Головинскій просп домъ Рейтер